

Kontroverzní volby v DR Kongo a jejich implikace pro mezinárodní společenství

Vilém Řehák

OBSAH

Shrnutí	2
Úvod	3
1. Stručný historický vývoj země.....	4
2. Cesta ke klíčovým prezidentským volbám.....	5
3. Opoziční Pyrrhovo vítězství.....	8
4. První rok a půl nové vlády	9
5. Reakce mezinárodního společenství a ČR	11
Závěr.....	13

Shrnutí

→ V prosinci 2016 vypršel konžskému prezidentovi Josephu Kabilovi mandát. Jeho snaha změnit ústavu nebyla úspěšná, a tak se rozhodl s odkazem na neúplné voličské seznamy zůstat ve funkci opakovaným odložením voleb.

→ Pod soustředěným tlakem USA a Africké unie byly volby nakonec uspořádány v prosinci 2018 a Kabila v nich nekandidoval. Volby proběhly v poklidu, nicméně byly od počátku plně pod kontrolou vlády a byly poznamenány chaosem a zjevnými podvody.

→ Na začátku ledna 2019 byly oznámeny oficiální výsledky, podle nichž byl zvolen prezidentem kandidát umírněné opozice Félix Tshisekedi. Výsledky však byly v příkrém rozporu s daty volebních pozorovatelů a s neúplnými daty, které unikly z volební komise. Souběžně konané parlamentní volby drtivě ovládla Kabilova koalice. V obou případech byly výsledky s největší pravděpodobností zásadním způsobem zmanipulované.

→ Ústavní soud oficiální výsledky potvrdil a jak konžská společnost, tak i mezinárodní společenství nakonec toto rozhodnutí akceptovaly. Začalo období společné vlády pro-kabilovské ústavní většiny s opozičním prezidentem.

→ Reformní úsilí nového prezidenta naráží na zájmy předchozí garnitury a mocenský boj obou stran představuje názornou ukázkou zákona akce a reakce v praxi. Ačkoliv došlo k řadě pozitivních změn a Tshisekedi díky podpoře mezinárodního společenství částečně posílil svou pozici, Kabila nadále ovládá klíčové mocenské politické páky a hlubší politická změna je nepravděpodobná.

→ Česká diplomacie vydala k inauguraci nového prezidenta oficiální stanovisko. Hodnocení samotných voleb se v něm vyhnula, přivítala však mírové předání moci a vyjádřila ochotu spolupracovat s novou vládou. Z jiných oficiálních materiálů ovšem vyplývá, že si byla dobře vědoma problémů, které celý volební proces provázely. Česká republika se tak připojila k mezinárodnímu společenství, které akceptovalo volební inženýrství konžské vlády s cílem eliminovat riziko chaosu a násilí a současně vyjádřit víru v reformní étos nového prezidenta.

→ V nadcházejících letech se ale může ukázat, že krátkodobé stability bylo dosaženo za cenu popření principů demokratických voleb, aniž by byly posíleny vyhlídky na dosažení dlouhodobé stability a zlepšení principů vládnutí.

→ Koncepce zahraniční politiky ČR stanovuje vůči Africe mimo jiné cíl podporovat na kontinentě stabilitu a principy dobrého vládnutí. Příklad konžských voleb ukazuje, že mezi oběma cíli může být minimálně v krátkodobém horizontu rozpor.

Úvod

10. prosince 2018 se protnulý dvě zdánlivě nesouvisející události. V norské metropoli Oslo přebíral gynekolog Denis Mukwege Nobelovu cenu za mír za svůj dlouholetý boj proti sexuálnímu násilí používanému jako válečná zbraň v konfliktu na východě Demokratické republiky Kongo. O sedm tisíc kilometrů jižněji leží konžská metropole Kinshasa, v té době se usilovně připravující na klíčové volby. V nich již nekandidoval Joseph Kabila, který stál v čele země od roku 2001. Její historie je poznamenána desetiletími nezodpovědného vládnutí a Kabila byl v tomto ohledu jen dalším v řadě uzurpátorských lídrů. Volby měly přinést vůbec první mírové předání moci v historii země a vyvolaly značná očekávání mezinárodního společenství směrem ke stabilizaci Konga i celé střední Afriky.

Obě události se protnulý v nobelovské přednášce, v níž oceněný lékař otevřeně pojmenoval příčiny sexuálního násilí i celkového kritického stavu své země:

„Znásilňování a masakry, které probíhají na mnoha místech Konga, jsou umožněny absencí právního prostředí, kolapsem tradičních hodnot a beztrestností mocných. (...) Pocházím z jedné z nejbohatších zemí planety, přesto lidé v mé zemi patří mezi nejchudší na světě. (...) Má země je systematicky vykořisťována za spoluúčasti lidí, kteří se prohlašují za naše lídry. Je vykořisťována pro jejich moc, jejich bohatství a jejich slávu.“

V závěru své přednášky také Mukwege upozornil na zásadní význam nadcházejících voleb jako prvního kroku na cestě ke změně:

„Draží konžští spoluobčané, pojďme sebrat odvahu vzít náš osud do svých vlastních rukou. Pojďme vybudovat mír, pojďme pracovat na budoucnosti naší země a společně přispějme k lepším vyhlídkám celé Afriky. Nikdo jiný to za nás neudělá. (...) [N]ezbytnou součástí této cesty je dodržovat princip svobodných, transparentních, důvěryhodných a mírových voleb. Konžané, dejme se do práce!“¹

DR Kongo je největší zemí subsaharské Afriky a leží přímo v srdci černého kontinentu. Její vnitropolitický vývoj tak ovlivňuje dění i daleko za jejími hranicemi. Nestabilita se velmi snadno může přenést do dalších zemí ve střední, východní a jižní Africe. Platí to ale i naopak. Kromě značných nerostných zásob disponuje Kongo díky veletoku, po němž je pojmenováno, enormním hydroenergetickým potenciálem. Plánovaný projekt Grand Inga by se měl stát největší vodní elektrárnou na světě s potenciálem zásobit elektřinou třetinu Afriky. To by samozřejmě mělo zásadní rozvojový dopad na celý kontinent. Úspěšnost tohoto projektu je ale přímo závislá na kvalitě jeho řízení a celkově na politickém a ekonomickém prostředí v zemi. Lze proto bez nadsázky říci, že pro budoucí vývoj Afriky je úspěšná transformace Konga jednou z klíčových otázek.

Po stručném historickém úvodu do konžské politiky shrne text klíčové události spojené s volbami, jež proběhly 30. prosince 2018 v relativně poklidné atmosféře. Výsledkem bylo mírové předání moci, a to dokonce (částečně) do rukou opozice. Ke svobodě, transparentnosti a důvěryhodnosti však volby měly daleko, naopak byly poznamenány značnou kontroverzí. V další části text analyzuje povolební vývoj a míru reforem, respektive kontinuity s předchozím režimem. První měsíce od voleb totiž ukázaly, že možnosti nového prezidenta k zásadní politické změně jsou limitované. V poslední části text analyzuje dilema, které sporné volby představovaly pro mezinárodní společenství. To nakonec výsledky voleb uznalo.

¹„Denis Mukwege – Nobel Lecture“, <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2018/mukwege/55721-denis-mukwege-nobel-lecture-2>.

Pragmaticky převážil zájem na udržení stability spojený s vírou v reformní étos nového prezidenta, byť za cenu akceptace zjevné volební manipulace. Rizikem lpění na demokratických principech však byl zcela nekontrolovaný více či méně násilný povolební vývoj. V rámci této kapitoly je také analyzován přístup české zahraniční politiky jak k samotným volbám, tak k africkému kontinentu obecně.

1. Stručný historický vývoj země

Po Berlínském kongresu (1884-85) se konžské území fakticky stalo osobním majetkem belgického krále a tamní slonovina a kaučuk zdrojem jeho bohatství. Cenou za to byl brutální postup koloniální správy, nucené práce a tvrdé represe.² V důsledku silné mezinárodní kampaně nakonec král roku 1908 odprodal kolonii belgickému státu.³ Poté došlo ke zmírnění největších excesů, nicméně ekonomický profit zůstal i nadále klíčovým pilířem belgického kolonialismu. Druhým se stala civilizační mise, v praxi založená na základním (misijním) školství. Naopak vyšší vzdělání bylo opomíjeno, stejně jako investice do zdravotnictví a infrastruktury. Po tvrdém potlačení protestů v lednu 1959 se vztah místních obyvatel k Belgii změnil z lhostejného na radikálně protikoloniální. A protože belgická veřejnost odmítala silový postup obdobný alžírské válce, byla v červnu 1960 překotně vyhlášena nezávislost.

První roky nezávislosti se nesly ve znamení chaosu. Na jedné straně roztržitého politického spektra stál konzervativní prozápadní prezident Joseph Kasa-Vubu, jeho protiváhu představoval radikálně levicový prosovětský premiér Patrice Lumumba. Moc centrální vlády však byla slabá a napříč zemí se začal šířit etnický nacionalismus a z něj vyplývající separatistické tendence. Nepromyšlenými a svévolnými rozhodnutími si Lumumba znepřátelil západní státy, Organizaci spojených národů (OSN) i domácí spojence.⁴ Během několika týdnů tak došlo k rozpadu Konga na čtyři státy s různou podporou ze strany Spojených států amerických (USA), Sovětského svazu a Belgie. Po násilné smrti Lumumby se situace částečně zklidnila a nakonec byla s pomocí jednotek OSN obnovena jednota Konga. I nadále však přetrvávaly boje mezi jednotlivými politickými frakcemi.

V listopadu 1965 se s americkou podporou chopil moci náčelník generálního štábu Joseph-Désiré Mobutu a centralizoval veškerou moc ve svých rukou. Rozpustil parlament, nastolil systém vlády jedné strany a oslabil vliv tradičních autorit, církví a velkých korporací. V důsledku neefektivní hospodářské politiky se však Zair, jak byla země přejmenována, ocitl na pokraji kolapsu. Aktiva byla znárodněna a převedena do rukou elity, jež následně vyvedla miliardy dolarů na soukromé zahraniční účty. Velké industrializační projekty skončily ve ztrátě, zemědělská politika nereflektovala tržní vývoj a nebyla schopna zásobovat trh základními potravinami. Ekonomiku sužovala vysoká inflace, masivní korupce, rozmach šedé ekonomiky, narůstající zadlužení a krach veřejných služeb. Režim tak držela při životě podpora ze strany USA a Francie, pro něž byl Mobutu klíčovým spojencem v regionu.

Po roce 1990 geopolitický význam země poklesl. USA podmínily pokračování pomoci politickými reformami, jež však proběhly jen formálně. Všechny klíčové instituce měl nadále Mobutu pod pevnou kontrolou. Jeho taktika „rozděl a panuj“ proti sobě podněcovala jednotlivé opoziční strany i etnické skupiny. Právě to ale nakonec vedlo k jeho pádu. Rwandská genocida přispěla k narušení etnické

² Podrobněji o belgickém koloniálním období v Kongu viz například Adam Hochschild, *King Leopold's Ghost* (New York: Houghton Mifflin Company, 1999) nebo Jean Stengers, *Congo: Mythes et réalités: 100 ans d'histoire* (Paris: Duculot, 1989).

³ Jednou z klíčových postav této kampaně byl britský konzul v Kongu Roger Casement. Jeho životní osudy, včetně konžské etapy, zobrazil peruánský spisovatel Mario Vargas Llosa ve svém románu z roku 2010 *El sueño del celta*. V překladu Jany Novotné vyšlo česky pod názvem *Keltův sen* (Praha: Garamond, 2011).

⁴ Martin Meredith, *The State of Africa* (Simon & Schuster, London, 2006), 113.

rovnováhy ve východním Kongu. Vzniklo zde několik ozbrojených milicí, jedna z nich následně zahájila tažení na hlavní město a v květnu 1997 Mobutua svrhla.

Jeho nástupce Laurent Kabila se držel osvědčeného scénáře vládnutí: eliminace politických institucí, koncentrace moci ve vlastních rukou, všudypřítomné korupce, porušování lidských práv, etnického násilí. Ani on však nedokázal ovládnout celé území rozsáhlé země a Kongo se záhy stalo jedním velkým bojištěm různých domácích i zahraničních armád a milicí v boji o ekonomické zdroje. Podle odhadů si krvavá válka vyžádala až šest milionů životů.

V lednu 2001 byl Kabila zabit a moci se chopil jeho syn Joseph. Jeho pozice však byla slabá a země byla fakticky rozdělena mezi několik nejsilnějších warlordů. Zahájil proto dialog mezi jednotlivými politickými a společenskými organizacemi a ozbrojenými frakcemi, který v červenci 2003 vyústil v podepsání mírové dohody. Ta předpokládala přijetí nové ústavy založené na systému protivaň mezi prezidentem, vládou a parlamentem, vznik vlády národní jednoty a přechodného parlamentu s rovným zastoupením hlavních frakcí, uspořádání voleb v roce 2006, posílení mírové mise OSN a odzbrojení povstalců. Ukončení války přineslo Kabilovi domácí popularitu i mezinárodní renomé, které se však v průběhu let začaly výrazně snižovat. Na vině byly stagnující životní podmínky běžných obyvatel, vysoká nezaměstnanost, špatně dostupné vzdělání a zdravotní péče, minimální rozvoj infrastruktury, značné osobní obohacení se členů nejužšího prezidentova okruhu, koncentrace moci, zmanipulované volby v roce 2011 a neschopnost vyřešit přetrvávající násilí na východě země. Nadále zde působí desítky ozbrojených milicí, své zájmy uplatňují rwandské a ugandské jednotky a součástí spirály násilnosti a drancování nerostného bohatství se stala i samotná konzská armáda.⁵

2. Cesta ke klíčovým prezidentským volbám

S blížícím se koncem druhého a dle ústavy posledního funkčního období začaly narůstat obavy, že Kabila bude chtít v prezidentském paláci zůstat. Návrh změny ústavy a vyškrtnutí omezení počtu mandátů vyvolal sérii rozsáhlých demonstrací a nakonec byl stažen. Byl však přijat zákon, podle něž musí volbám předcházet sčítání lidu, které umožní sestavení věrohodných voličských seznamů. A protože sčítání lidu neproběhlo, volby plánované na prosinec 2016 byly odloženy. Americký vyslanec pro střední Afriku označil tento krok za „zcela zbytečné hazardování s katastrofou“⁶ a USA stejně jako Evropská unie (EU) uvalily sankce na vybrané vládní představitele. „Všichni aktéři se zdají být stále více a více ochotní použít násilí, aby dosáhli svých cílů,“ varoval šéf mise OSN v Kongu před vypuknutím nové občanské války.⁷

Pod tlakem mezinárodního společenství uzavřel Kabila s částí opozice dohodu o termínu voleb v dubnu 2018 a o vzniku nové vlády národní jednoty v čele s premiérem navrženým opozicí. Většina opozice ale na tuto hru nepřistoupila a začala mobilizovat své příznivce. Po dvou letech narůstajících střetů mezi vládou a opozicí byl nakonec termín voleb stanoven na 23. prosince 2018. I přes opakované ujišťování, že hodlá dodržet ústavu, bylo do poslední chvíle nejasné, jak Kabila k volbám přistoupí. Pod domácím, africkým i západním tlakem nakonec v poslední den registrace kandidátů oznámil, že ve volbách kandidovat nebude. Málokdo však očekával, že by byl ochoten se zcela vzdát moci, na to jsou jeho osobní zájmy příliš

⁵ K problematice konfliktu ve východním Kongu viz například Vilém Řehák, „Latentní krize ve východním Kongu“, *Mezinárodní politika* 33, č. 6 (červen 2009): 27-30, http://www.dokumenty-iiir.cz/MP/MPArchive/2009/MP06_09_LoRe.pdf.

⁶ Aaron Ross, Tim Cocks, „Protests erupt in Congo as Kabila's mandate expires“, Reuters, 19. prosince 2016, <https://www.reuters.com/article/us-congo-politics/protests-erupt-in-congo-as-kabilas-mandate-expires-idUSKBN14800C>.

⁷ „DR Congo stability at extreme risk, UN warned“, BBC, 11. října 2016, <https://www.bbc.com/news/world-africa-37627028>.

propojené se státem. Podle zprávy Congo Research Group při Newyorské univerzitě⁸ členové jeho rodiny (spolu)vlastní více než osmdesát společností napříč konžskou ekonomikou od zemědělství přes finanční služby, nemovitosti či telekomunikace až po těžbu. Tyto společnosti mají značné zisky z vládních kontraktů a významně participují na miliardové obchodní dohodě s Čínou. Zpráva odhaduje hodnotu majetku Kabilovy rodiny na desítky milionů dolarů, které by v případě zásadní politické změny byly nepochybně v ohrožení. Kabila tedy napnul veškeré síly k tomu, aby pro něj byl výsledek voleb příznivý.

- Již dříve byl volební systém změněn na jednokolový většinový, který nahrává vládnoucí garnituře. Kongo je rozlehlá, regionálně a etnicky rozdělená země, v níž je značně nepravděpodobné, že by se opozice dokázala shodnout na společném kandidátovi. To se potvrdilo i nyní. Šest týdnů před volbami se sešlo sedm hlavních zástupců opozice s cílem vybrat společného kandidáta, který by měl největší šance zvítězit. Nakonec se jím stal ekonom Martin Fayulu. Dohoda ovšem vydržela jen pár dní, než Félix Tshisekedi a Vital Kamerhe – dle průzkumu dva největší favorité – svou podporu stáhli a oznámili samostatnou kandidaturu prvně jmenovaného. Prezidentských voleb se nakonec zúčastnilo celkem jedenadvacet kandidátů.
- Personální čistky zajistily vysokou míru loajality v klíčových institucích, jako jsou armáda, ústavní soud či ústřední volební komise.
- Když v důsledku odkladu voleb začala opozice mobilizovat své příznivce, vláda odpověděla zatýkáním osob podezřelých z protivládních aktivit, útokem na svobodná média a sociální sítě, zákazem hromadných protestních akcí a rozháněním demonstrací slzným plynem. Tlak vůči opozici se s blížícími se volbami dále stupňoval a nakonec vláda předvolební mítinky v hlavním městě zcela zakázala.
- Kabila využívá roztržičnosti opozice a zručně s ní manipuluje. Když na konci roku 2016 sestavil vládu národní jednoty, v jejím čele stanul Samy Badibanga z hlavní opoziční strany Svaz pro demokracii a sociální rozvoj (Union pour la Démocratie et le Progrès Social, UDPS). Ačkoliv tato strana jednání oficiálně bojkotovala, řada jejích představitelů se jej účastnila. Z Kabilovy strany tak šlo o mistrovský tah, jak nabídkou politické funkce přetáhnout zástupce nejsilnější opoziční strany do svých řad, a tím ji oslabit. Ještě většího triumfu dosáhl na jaře 2017. Když v únoru zemřel zakladatel UDPS a ikonická postava konžské opozice Étienne Tshisekedi, došlo ve straně k rozkolu. Část vedená jeho synem Félixem začala spolupracovat s koalicí stran kolem Moïse Katumbiho. Tento movitý obchodník byl guvernérem na nerostné suroviny bohaté provincie Katanga a patřil ke klíčovým oporám Kabily. V roce 2015 se s ním ale rozešel a začal kritizovat koncentraci moci v jeho rukou. Část příznivců UDPS však toto nové spojení nepřijala za své, což poskytlo Kabilovi ideální příležitost stranu dále rozštěpit. Tyto dva příklady ukazují na jeden z typických rysů konžské politiky, kterým je fragmentace politické moci a vznik flexibilních aliancí založených nikoliv na společných cílech či ideologii, ale na osobních zájmech lídrů. Jednotlivé strany jsou součástí aliancí, dokud jejich lídři zastávají klíčové státní posty. Jakmile přístup ke státním zdrojům ztratí, stávají se z horlivých podporovatelů režimu jeho neméně horliví odpůrci. Platí to i naopak, nabídka vládních křesel snadno přemění neústupné opoziční politiky v součást vládní koalice. S tím úzce souvisí i vysoce personalizovaný charakter konžské politiky. Moc byla koncentrována v rukou Kabily a jeho nejbližších spolupracovníků, kteří fakticky obcházeli formální politické struktury. Ty byly obsazeny na

⁸ All the President's Wealth: The Kabila Family Business (New York: Center on International Cooperation at the New York University, 2017). <https://pulitzercenter.org/sites/default/files/all-the-presidents-wealth-eng.pdf>.

základě naprosté loajality, přestaly plnit svou roli politických protivah a jejich smyslem bylo zajistit přístup ke zdrojům.⁹

- Dva kandidáti s vysokou voličskou podporou byli z voleb eliminováni. Zmíněný Katumbi byl po svém odchodu do opozice obviněn z podvodu a v nepřítomnosti odsouzen. Při návratu z exilu nebyl vpuštěn do země, a tak kandidaturu nestihl podat. Jean-Pierre Bemba to sice stihl, ale jeho kandidatura byla zamítnuta. Bývalý warlord se po podepsání mírové dohody stal viceprezidentem, poté však byl Mezinárodním trestním soudem obviněn z válečných zločinů. Obvinění byla později stažena, nadále je však viněn z ovlivňování svědků během procesu, což bylo důvodem pro odmítnutí kandidatury.
- Ve voličských seznamech bylo registrováno 46 milionů voličů, dle opozice však několik milionů občanů bylo vyloučeno z důvodu nemožnosti prokázat vlastní identitu, a naopak bylo registrováno několik milionů falešných voličů.
- Do voleb byly nasazeny nevyzkoušené elektronické hlasovací systémy, u nichž existovalo zvýšené riziko podvodů vzhledem k možným výpadkům elektřiny, zejména na venkově.
- Kandidátem vládní strany se stal bývalý ministr vnitra Emmanuel Ramazani Shadary, v té době vedený na sankčním seznamu EU pro podezření z porušování lidských práv během potlačení protivládních demonstrací. Nemá vlastní nezávislou mocenskou a finanční základnu ani žádné mezinárodní vazby, naopak je oddaným stoupencem Kabily závislým na jeho libovůli a představitelem jeho tvrdé linie.
- Tři dny před termínem voleb oznámila volební komise jejich posun o týden z důvodu zpoždění dodávky nezbytného vybavení do volebních místností. Pár dní na to pak komise rozhodla odložit volby ve dvou oblastech na východě země z důvodu epidemie eboly a v jedné oblasti na západě z důvodu etnických násilností. Více než milion voličů z těchto opozičních bašt tak byl z voleb fakticky vyloučen.
- Vláda odmítla přítomnost západních pozorovatelů, na volby tak dohlíželi jen zástupci Africké unie (AU), Jihoafrického rozvojového společenství (SADC) a místních občanských organizací a církví.

Samotné volby proběhly v relativním klidu, ale byly poznamenány značným chaosem a zřejmými podvody. Namátkou: volební místnosti otevřené s několikahodinovým zpožděním či naopak uzavřené předčasně, přesun místností na poslední chvíli, umístění místností na zakázaná místa typu policejních stanic, nepuštění pozorovatelů, nepřesné voličské seznamy, kupování hlasů, hlasování neregistrovaných voličů, opakované hlasování voličů či špatné přičítání hlasů v elektronických zařízeních. Mluvící aliance občanských organizací s téměř dvaceti tisíci pozorovatelů zhodnotil průběh voleb kriticky: „Bylo zřejmé, že volby budou poznamenány určitými problémy, ale realita značně přesahuje to, co jsme mohli očekávat.“¹⁰

I přes všechna tato „opatření“ ale nebylo zaručené, že vládní kandidát zvítězí. Ve volbách totiž fakticky nešlo o ideologii či politický program jednotlivých kandidátů, ale o to, zda stávající kabilovský systém přetrvá a v jaké podobě. Z posledního předvolebního průzkumu přitom vyšel jako jednoznačný favorit

⁹ Kristof Titeca, James Thamani. Congo's elections and its political landscape: Some key-insights. Antverpy: University of Antwerp, Institute of Development Policy, Analysis and Policy Brief No. 33, 2018, 1-3. <https://www.uantwerpen.be/images/uantwerpen/container2673/files/Publications/APB/33-Titeca.pdf>.

¹⁰ Mathilde Boussion, Saleh Mwanamilongo, „Vote counting begins in Congo, after polling beset by delays“, Associated Press, 30. prosince 2018, <https://www.pbs.org/newshour/world/vote-counting-begins-in-congo-after-polling-beset-by-delays>.

s téměř padesátiprocentní podporou Martin Fayulu. Když byl na listopadové schůzce vybrán za společného kandidáta opoziční koalice LAMUKA právě on, vyvolalo to překvapení. Ekonom, bývalý manažer americké ropné společnosti a poslanec byl sice znám jako bojovník za demokratické reformy, jeho renomé ale nepřesahovalo metropolitní region. Tento handicap nicméně dokázal Fayulu během šesti týdnů zcela vymazat. Postavili se za něj totiž dva zmínění vyloučení kandidáti Katumbi a Bemba, díky nimž získal Fayulu miliony nových příznivců na východě země.

3. Opoziční Pyrrhovo vítězství

Jakmile se začaly šířit první spekulace o výsledku voleb, rozhodla vláda o plošném zablokování přístupu k internetu a SMS zprávám a o přerušení signálu oblíbeného francouzského rádia RFI. Záhy na veřejnost unikly neúplné neoficiální výsledky – přímo z volební komise a také z konžské katolické církve, jež rozmístila čtyřicet tisíc pozorovatelů. Podle církve měly volby jasného vítěze, jeho jméno však dle zákona nemohlo být zveřejněno. Dalo se nicméně snadno vyčíst, že vítězem je Martin Fayulu.¹¹ Následně volební komise oznámila, že vyhlášení výsledků voleb musí být odloženo. V napjaté situaci požádala Francie o svolání jednání Rady bezpečnosti OSN, Čína a Rusko však přijetí rezoluce nepodpořily. USA, Velká Británie, Francie a EU apelovaly na okamžité obnovení internetu a přístup pozorovatelů ke sčítání hlasů. Také Jihoafrická republika a Zambie vyjádřily znepokojení nad průtahy a vyzvaly ke zveřejnění předběžných výsledků.

Poté události nabraly dramatický spád. UDPS oznámila, že vítězem voleb je Félix Tshisekedi. Ten změnil rétoriku a odmítl, že by jeho vítězství mělo vést k nějaké pomstě vůči odcházejícímu prezidentovi. „Vzdávám hold prezidentu Josephu Kabilovi, kterého bychom dnes již neměli vidět jako protivníka, ale spíše jako partnera pro demokratickou změnu naší země,“ uvedl doslova.¹² Den poté označil Fayulu za veřejné tajemství, že Kabila a Tshisekedi uzavřeli mocenskou dohodu, která povede k formálnímu vítězství opozice při zachování mocenských pozic stávající garnitury. O pár hodin později byl volební komisí za vítěze voleb vyhlášen Tshisekedi se ziskem 38,5 % hlasů; Fayulu měl získat 35 % a Shadary 24 % hlasů. Kabila a Shadary výsledky nekomentovali ani nezpochybnili, Shadaryho mluvčí přiznal porážku.

Skutečné výsledky voleb ani detaily povolebního dění se asi již nikdy nedozvíme. Pravděpodobný scénář je, že Kabilova strategie s dosazením loutkového nástupce narazila na realitu, kdy přes tři čtvrtiny voličů pro jím vybraného kandidáta nehlasovaly. Za těchto okolností by jeho vítězství bylo až příliš do očí bijící a hrozilo by vypuknutí chaosu a násilí. Dohoda se vstřícnější částí opozice tak mohla představovat náhradní plán B.¹³ „Viděli jsme právě první volby, které vláda zmanipulovala ve prospěch opozičního kandidáta?“ položil si řečnickou otázku znalec afrických voleb Nic Cheeseman.¹⁴

Vyšachovaný Fayulu oficiální výsledky odmítl. Podle něj nemají nic společného se skutečností vyjádřenou ve volebních místnostech a nejde o nic jiného než o podvod a volební převrat. „Žádný občan nemůže přijmout tuto zradu, tento klam... Nemůžeme přijmout to, aby na konci našeho dlouhého snažení nebyla respektována vůle lidu. Pojdme všichni společně říct ‚ne‘ vyrábění výsledků a volební

¹¹ Kimiko de Freytas-Tamura, „Opposition Leader Is Seen by Church as Winning Congo Vote“, The New York Times, 4. ledna 2019, <https://www.nytimes.com/2019/01/04/world/africa/fayulu-congo-presidential-vote-catholic.html>.

¹² Eric Oteng, „DR Congo elections: Tshisekedi pays homage to Kabila“, Africa News, 10. ledna 2019, <https://www.africanews.com/2019/01/10/dr-congo-elections-tshisekedi-pays-homage-to-kabila/>.

¹³ Pierre Englebert, „Congo's 2018 elections: An analysis of implausible results“, African Arguments, 10. ledna 2019, <https://africanarguments.org/2019/01/10/drc-election-results-analysis-implausible/>.

¹⁴ Nic Cheeseman (@Fromagehomme), „Question of the day“, Twitter, 10. ledna 2019, <https://twitter.com/Fromagehomme/status/1083275441669095425>.

loupeži," uvedl.¹⁵ Agentura Reuters citovala nejmenovaného diplomata, podle nějž data domácích i afrických pozorovatelů ukazují na to, že Fayulu získal absolutní většinu hlasů.¹⁶ Propočty odhadují jeho skutečný volební zisk kolem šedesáti procent hlasů.¹⁷ Francie a Belgie otevřeně vyjádřily pochybnosti o výsledku voleb, AU vyzvala k jejich zrušení a navrhla vyslání delegace k řešení povolební krize, Fayulu volby napadl u ústavního soudu. Ten podle očekávání jeho stížnost zamítl. Africké země v čele s Jihoafrickou republikou bezprostředně po rozhodnutí ústavního soudu uznaly legitimitu nového prezidenta, následně tak učinily také AU, EU i USA. Obdobně pragmatický přístup nakonec zaujali i lídři koalice LAMUKA a občanská společnost. Ve čtvrtek 23. ledna 2019 byl Félix Tshisekedi jmenován prezidentem, čímž bylo dovršeno první mírové předání moci v téměř šedesátileté historii země.

Zcela ve stínu prezidentských voleb zůstaly volby parlamentní a regionální, které byly ještě méně transparentní, protože pozorovatelé neměli k jejich výsledkům vůbec přístup. Podle oficiálních výsledků získala Kabilova koalice Front commun pour le Congo (FCC) 341 z 500 křesel. V situaci tří ostře ohraničených politických táborů je však jen málo pravděpodobné, že by miliony lidí volily FCC a současně nevolily jejího prezidentského kandidáta.¹⁸ V tomto ohledu nesedí ani to, že koalice LAMUKA (Fayulu) získala dvaapůlkrát více křesel než koalice Cap pour le changement (Tshisekedi), ačkoliv prezidentské klání dopadlo opačně.

4. První rok a půl nové vlády

Kongo se tak po volbách nachází v nezvyklé situaci, kdy moc je rozdělena mezi opozičního prezidenta a pro-kabilovskou ústavní většinu. Protože však prezident má za určitých okolností ústavní pravomoc parlament rozpustit, drží se obě strany vzájemně v šachu. První rok a půl jejich vlády tak byl ve znamení testování možností a limitů vzájemné spolupráce a balancování různých zájmů. V reálu se nicméně z jejich politického soužití stal ostrý mocenský boj založený na principu akce a reakce.

První na tahu byl Tshisekedi, který hned po nástupu do funkce naznačil snahu změnit politický styl svého předchůdce: setkával se s občany, propustil stovky politických vězňů, přivítal zpět exilové lídry, zastavil represie ze strany bezpečnostních složek, zaručil svobodu vyjadřování a shromažďování, vyhlásil boj všudypřítomné korupci a nastavil otevřenější styl diplomacie vůči USA, EU, OSN, mezinárodním finančním institucím i sousedním zemím. Vyhlásil také plán investovat 300 milionů dolarů do infrastruktury, energetiky, bezplatného školství, bydlení, digitalizace či na podporu zemědělců.

Velmi rychle a zřetelně se ovšem projeví limity jeho reformního programu, který naráží na ekonomické a politické zájmy předchozí administrativy. Jak podotkl po volbách jeden konžský analytik, Tshisekedi nevyhrál prezidentské

¹⁵ Jason Burke, „Congo election runner-up rejects Tshisekedi victory as 'electoral coup“, The Guardian, 10. ledna 2019, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/10/congo-election-felix-tshisekedi-declared-winner-in-contentious-result>.

¹⁶ „Congo's bishops dispute official presidential election results“, National Catholic Reporter, 10. ledna 2019, <https://www.ncronline.org/news/quick-reads/congos-bishops-dispute-official-presidential-election-results>.

¹⁷ Výsledek přes 59 % hlasů uvádějí Tom Wilson, David Blood, David Pilling, „Congo voting data reveal huge fraud in poll to replace Kabila“, Financial Times, 15. ledna 2019, <https://www.ft.com/content/2b97f6e6-189d-11e9-b93e-f4351a53f1c3>. Jiná analýza uvádí dokonce zisk přes 62 % hlasů – viz Alain-Joseph Lomandja, „Presidential election of December 30, 2018 in the DRC: results not in accordance with the People's vote?“, Défense et Sécurité du Congo – Wondo, 17. ledna 2020, <http://desc-wondo.org/en/presidential-election-of-december-30-2018-in-the-drc-results-not-in-accordance-with-the-peoples-vote-aj-lomandja/>. Naopak Englebert, op. cit., uvádí předpokládaný výsledek 39 až 43 %, i on ale potvrzuje, že Fayulu byl jasným vítězem.

¹⁸ Kris Berwouts, Filip Reyntjens. The Democratic Republic of Congo: The Great Electoral Robbery (and how and why Kabila got away with it). Brusel: EGMONT Royal Institute for International Relations, Africa Policy Brief No. 25, 2019, 3. <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2019/04/APB25.pdf>.

volby, ale byl integrován do kabilovského systému.¹⁹ Skutečným vítězem voleb totiž nebyl nikdo jiný než Joseph Kabila, který udržel svůj vliv na klíčová ministerstva a zajistil tak pokračování úzkého propojení státu a vlastních ekonomických aktivit. Plně v jeho režii proběhlo obsazení nepřímo voleného Senátu stejně jako volba předsedy Senátu, volby guvernérů i jmenování vlády. Ačkoliv nový prezident odmítl na pozici premiéra kontroverzního a mocného šefa státní těžařské společnosti, v čele vlády tak jako tak stanul člověk s úzkými vazbami na Kabilu, ekonom Sylvestre Ilunga Ilunkamba. Opozice získala v nové vládě ministerstvo vnitra a rozpočtu, nicméně dvě třetiny křesel včetně klíčových rezortů obrany, financí, justice a těžby připadly FCC. Ani po více než roce se nepodařilo najít shodu nad obsazením manažerských pozic klíčových státních společností, a tak v nich dál setrvává řada představitelů tvrdé kabilovské linie.

V průběhu roku 2019 se tedy mohlo zdát, že konžské politice v nové konstelaci dominuje spíše Kabilova reakce než Tshisekediho akce. Od podzimu se ale karta začala obracet. Opozice odhalila finanční nesrovnalosti v rozpočtech prezidentské a premiéřské kanceláře a obou komor parlamentu za předchozí rok a naznačila možnost vyšetřování členů předchozích vlád. Samotný Tshisekedi pohrozil rozpuštěním parlamentu, pokud bude bránit ústavním reformám, a obvinil FCC, že blokuje financování investičního plánu a jmenování vedení státních společností.²⁰ V průběhu roku 2020 odvolal několik vysoce postavených armádních a zpravodajských generálů. Opozicí vedené ministerstvo vnitra také zabavilo pasy řediteli státní těžařské firmy, bývalému řediteli zpravodajské služby a Kabilově sestře. Uvedené kroky naznačují, že Tshisekedi se, i díky podpoře ze strany USA, AU, Velké Británie a Belgie, snaží převážit misky mocenské rovnováhy na svou stranu.

Ani druhá vlna akce nového prezidenta ale nezůstala bez reakce. Když na konci března vyhlásil po vypuknutí koronavirové krize nouzový stav a izolaci nejméně zasažené metropole Kinshasy, požádali předsedové obou parlamentních komor o svolání společné schůze. Cílem mělo být schválení zákona, který by potvrdil vyhlášení nouzového stavu. Jean Marc Kabund, předseda prezidentovy strany UDPS a první místopředseda poslanecké sněmovny, tento návrh v médiích odmítl s odkazem na finanční náročnost svolání takové schůze. Na písemné dotazy poslanců opoziční koalice LAMUKA požadujících vysvětlení tohoto stanoviska opakovaně nereagoval, a tak navrhli jeho odvolání, které FCC ochotně podpořila. Na konci května tak Tshisekedi přišel o jednoho ze svých klíčových spojenců ve vysoké ústavní funkci.

Pozice nového prezidenta je navíc oslabována mocenským bojem uvnitř prezidentské koalice mezi jeho vlastní stranou UDPS a stranou Union pour la nation congolaise, kterou vede Vital Kamerhe. Jak již bylo uvedeno, ten sám usiloval o pozici lídra sjednocené opozice, a stejně jako Tshisekedi odmítl akceptovat volbu Fayulua. Podpořil tedy Tshisekediho výměnou za příslib, že v dalších prezidentských volbách si pozice vymění. V nové administrativě se stal šéfem prezidentské kanceláře, podle kritiků si však pro sebe získal až příliš velký zákulisní vliv. Střet vyústil 8. dubna 2020 v nečekané zatčení Kamerheho a obvinění ze zpronevěry 50 milionů dolarů z rozpočtu rozvojového plánu prostřednictvím přidělování fiktivních zakázek. Na konci června byl Kamerhe odsouzen k dvacetiletému trestu vězení a následnému desetiletému zákazu výkonu veřejných funkcí. Rozsudek tak fakticky znamená jeho odchod z politického života. Následně byli z klíčových politických pozic odvoláni i jeho nejbližší spojenci. Do budoucna však zůstává otázkou, zda vnitřní střet v prezidentské koalici povede k posílení pozice Tshisekediho, nebo naopak k opětovné fragmentaci politické scény.

¹⁹ Nation Nyoka, „A strange, two-headed rule evolves in Kinshasa“, New Frame, 12. února 2019, <https://www.newframe.com/strange-two-headed-rule-evolves-kinshasa/>.

²⁰ Rozpuštění parlamentu a vypsání nových voleb se nicméně nezdá příliš pravděpodobné, jednak z finančních důvodů, jednak proto, že volební komisi nadále řídí lidé loajální Kabilovi. Viz Patrick Smith, „DRC Focus: Growing pains“, The Africa Report, č. 112 (červenec až září 2020), 52.

5. Reakce mezinárodního společenství a ČR

Mezinárodní společenství vyjádřilo znepokojení nad výsledky voleb, v reálu však nemělo příliš mnoho pák, jak podpořit zveřejnění skutečných výsledků. Dalo se proto předpokládat, že bude následovat postoj klíčových afrických států. Ty z pochopitelných důvodů měly zásadní zájem na stabilitě Konga.²¹ Mezi prvními uznala legitimitu voleb Jihoafrická republika, nepochybně i s ohledem na zájmy svých těžařských a energetických firem v zemi, následovala ji Keňa, obávající se o možné přelití případných nepokojů přes hranice do dalších zemí východní Afriky. AU a EU v důsledku tohoto vývoje nakonec také přijaly smířlivější postoj: na společné tiskové konferenci vzaly rozhodnutí konžského ústavního soudu na vědomí a vyjádřily zájem spolupracovat s novou vládou, ačkoliv se zdržely výslovných gratulací.²²

USA, jež v první polovině ledna opakovaně vyzývaly k transparentnosti a legálnosti voleb, naopak explicitně přivítaly rozhodnutí ústavního soudu a ocenily mírové a demokratické předání moci.²³ Z pohledu americké administrativy to byla nejméně špatná z možných variant dalšího vývoje, bez ohledu na to, že tím USA popřely své předchozí úsilí spojené s tím, aby se volby vůbec uskutečnily.²⁴ Paradoxně pak působí to, že jen o pár týdnů později uvalily sankce na předsedy volební komise, poslanecké sněmovny a ústavního soudu v přímé souvislosti s korupčním jednáním v průběhu voleb.²⁵ Dle náměstka amerického ministra zahraničí pro Afriku Tibora Nagye je nicméně přístup USA konzistentní: „Byly to zřejmě nejlepší volby v konžské historii. (...) Pokud se na ně budete dívat jako na izolovanou událost, jistě najdete podstatná pochybení. Ale jako součást procesu byly veskrze pozitivní. Podstatné je, že Joseph Kabila odešel a začíná nová éra země. (...) Na druhou stranu, ti, co narušovali demokratický proces nebo podněcovali násilí, jsou nyní vystaveni americkým sankcím.“²⁶

České ministerstvo zahraničních věcí se ve svém oficiálním prohlášení k rozhodnutí ústavního soudu přímo nevyjádřilo, přivítalo však jeho důsledek. „Česká republika vítá inauguraci Félix Tshisekediho prezidentem Konžské demokratické republiky, která představuje historicky první výměnu ve vedení země mírovou cestou. Česká republika je připravena rozvíjet vzájemné vztahy s novou vládou Konžské demokratické republiky ve prospěch obou našich národů.“²⁷ Jen o půl roku později ale stejné ministerstvo v materiálu k dočasnému obnovení české ambasády v Kinshase uvedlo: „Již 30 let se tato země nachází v hluboké krizi (...). Po třech letech zmatečné politické tranzice se v lednu tohoto roku uskutečnila inaugurace nového prezidenta Félix Tshisekediho. Volební proces provázela řada

²¹ Ben Shepherd, „In DRC Election, a Political System Defends Itself“, Chatham House, 14. ledna 2019, <https://www.chathamhouse.org/expert/comment/drc-election-political-system-defends-itself>.

²² Robin Emmott, „EU, AU signal support, but no acclaim, for Congo president-elect“, Reuters, 22. ledna 2019, <https://www.reuters.com/article/us-congo-election-eu/eu-au-signal-support-but-no-acclaim-for-congo-president-elect-idUSKCN1PG1JW>.

²³ Viz tiskové zprávy z 16. ledna (<https://www.state.gov/united-states-calls-for-a-lawful-transparent-process-to-resolve-electoral-disputes-in-the-democratic-republic-of-the-congo/>) a z 23. ledna (<https://www.state.gov/u-s-response-to-constitutional-court-decision-in-the-democratic-republic-of-the-congo/>).

²⁴ Robbie Gramer, Jefcoate O'Donnell, „How Washington Got on Board With Congo's Rigged Election“, Foreign Policy, 1. února 2019, <https://foreignpolicy.com/2019/02/01/how-washington-got-on-board-with-congos-rigged-election-drc-tshisekedi-kabila-great-lakes/>.

²⁵ Chidinma Irene Nwoye, „U.S. Warmly Welcomed Congo's Disputed Election Results - but Has Been Sanctioning Its Election Officials Ever Since“, The Intercept, 3. dubna 2019, <https://theintercept.com/2019/04/03/congo-elections-us-sanctions/?comments=1>.

²⁶ Pierre Boisselet, „Pour Tibor Nagy, la RDC vient de connaître « la meilleure élection » de son histoire“, Jeune Afrique, 4. března 2019, <https://www.jeuneafrique.com/744661/politique/pour-tibor-nagy-la-rdc-vient-de-connaître-la-meilleure-election-de-son-histoire/>.

²⁷ „Prohlášení MZV ke Konžské demokratické republice - Ministerstvo zahraničních věcí České republiky“,

https://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/prohlaseni_a_stanoviska/archiv_prohlaseni_a_stanovisek/archiv_2019/x2019_02_08_prohlaseni_mzv_ke_konzske_demokraticke.html.

excesů, která značně snížila legitimitu nového prezidenta a vznikající vlády. (...) V tomto chaotickém prostředí mají české firmy pouze minimální šance na úspěch, a proto je vzájemná obchodní výměna zanedbatelná. ČR nemá v KDR žádné specifické zájmy (...) a v dohledné době nelze očekávat výraznou změnu situace.²⁸

Česká diplomacie si tedy byla vědoma toho, že volby nesplňovaly ani minimální demokratické standardy. Vzájemné vztahy jsou navíc historicky i v současnosti minimální. Nabízí se proto otázka, čím si inaugurace nového konžského prezidenta zasloužila takovou pozornost. Oficiální stanoviska k událostem v Africe totiž MZV vydává spíše sporadicky. Koncepce zahraniční politiky ČR z roku 2015²⁹ vyzdvihuje tři země jako významné pro bilaterální vztahy v Africe: Etiopii jako prioritní zemi české rozvojové spolupráce a Nigérii s Jihoafrickou republikou jako kontinentální ekonomické velmoci. Česká diplomacie přitom v průběhu roku 2019 nevydala žádné oficiální stanovisko ani k nigerijským volbám, ani k jihoafrickým volbám, ani k ocenění reformního úsilí etiopského premiéra Nobelovou cenou míru.

Česká diplomacie³⁰ vnímá DR Kongo vzhledem k velikosti a ekonomickému potenciálu jako významnou zemi, jejíž vnitropolitický vývoj má zásadní dopady přesahující hranice nejen země, ale i středoafriického regionu. V souladu s postojem klíčových aktérů tak chtěla podpořit reformní proces spojený s prvním nenásilným předáním moci v historii země. Volby samotné nebyly zcela transparentní, ale jako součást procesu byly krokem vpřed a zabránily horším scénářům. Všeobecně se očekávalo, že vítězem voleb se stane kandidát vládnoucí koalice FCC, který bude vykonávat roli loutkového prezidenta ovládaného ze zákulisí Josephem Kabilou. Zkušenosti z obdobného ruského modelu ukazují, že v takovém případě je jakákoliv politická změna v podstatě vyloučena. Reálný byl také scénář, že by Kabila prostřednictvím ústavního soudu mohl výsledky voleb zrušit a zůstat v čele státu, což by jednak nepřineslo politickou změnu a jednak by to zřejmě vyvolalo rozsáhlé demonstrace a tvrdou reakci bezpečnostních složek. Z tohoto pohledu se skutečně reálný povolební vývoj v DR Kongo jeví jako „nejmenší zlo“. Otázkou však je, jestli skutečně platí výchozí premisa, že každý z alternativních scénářů by byl nutně horší. Kabila se usilovně (a neúspěšně) snažil zajistit si změnou ústavy možnost dalšího funkčního období, následně se pak snažil pod různými záminkami alespoň oddalovat uspořádání voleb. Soustředěný (nejen) americký tlak jej nakonec přiměl volby uspořádat a nekandidovat v nich. Nabízí se tedy otázka, zda by obdobný soustředěný tlak USA, EU a AU nemohl přinést úspěch i ve vztahu ke zveřejnění skutečných výsledků voleb. Ačkoliv by to zřejmě vyžadovalo řadu ústupků (zajištění beztrestnosti pro Kabilu, vznik vlády národní jednoty se zapojením zástupců jeho koalice apod.), narušení kabilovského mocenského monopolu nemuselo být nutně jen utopií. Mezinárodní společenství se každopádně o žádný tlak na konžský režim ani nepokusilo.³¹

Jak by tento scénář dopadl v reálu, se samozřejmě nikdy nedozvíme. Konžský případ nicméně nabízí příležitost pro hlubší teoretické zamyšlení se nad principy české zahraniční politiky vůči Africe obecně. Již zmíněná Koncepce

²⁸ „Zřízení zastupitelského úřadu České republiky v Kinshase,“ materiál č. 678/19 předložený ministrem zahraničních věcí pro informaci na jednání Vlády ČR dne 26. srpna 2019.

²⁹ Plné znění koncepce viz

https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html.

³⁰ Analýza postoje a motivace českého MZV vychází zejména z emailové komunikace s Odborem států subsaharské Afriky, která proběhla v červnu a červenci 2020, z uvedeného vládního materiálu č. 678/19 a z veřejně dostupných vyjádření zástupců MZV k situaci v Kongu. Odpovědnost za tento výklad nese nicméně sám autor.

³¹ Zkušenosti z Keni z října 2017 a následně i z Malawi z února 2020 ukazují, že v případě nezávislých soudů může dojít k anulování výsledků voleb. V případě konžského ústavního soudu však vzhledem k jeho pro-kabilovskému složení nebylo příliš reálné očekávat skutečně nezávislé prošetření celého volebního procesu. Tím spíše je překvapivé, že mezinárodní společenství ochotně akceptovalo jeho rozhodnutí o platnosti voleb.

zahraniční politiky ČR definuje tři provázané a vzájemně se podmiňující globální cíle: bezpečnost, prosperitu a udržitelný rozvoj a lidskou důstojnost včetně lidských práv. V teritoriálním vymezení pak Koncepce vidí subsaharskou Afriku na jedné straně jako kontinent ekonomických příležitostí, na druhé straně jako zdroj migrace a nezákonného ochodu s lidmi, drogami a zbraněmi. Proto Česká republika klade důraz na multilaterální stabilizační aktivity EU a na spolupráci s AU v podpoře stability a dobrého vládnutí. Z pohledu českých národních zájmů je tento přístup logický: absence ozbrojených konfliktů, nepokojů a teroristických hrozeb na jedné straně a zodpovědné vládnutí založené na svobodě, otevřenosti a právu na straně druhé jsou klíčové předpoklady pro ekonomický rozvoj kontinentu a obchodní a investiční příležitosti českých firem. Příklad konžských voleb ale ukazuje, že ačkoliv stabilita a dobré vládnutí jsou v dlouhodobém pohledu a v ideálním případě vzájemně se podporující cíle, v krátkodobém horizontu mohou být naopak v zásadním rozporu.

Závěr

I přes vědomí nutného zjednodušení komplexní situace se konžské dilema jeví při zpětném pohledu jako volba mezi stabilitou a demokratickými principy. Jak v Kongu samotném, tak na mezinárodní úrovni převládá konsenzuální názor, že stabilita je důležitější než demokratické ideály.³² Akceptace volebního inženýrství konžské vlády měla za cíl eliminovat riziko chaosu a násilí, které bylo v souvislosti s volbami pocítováno jako vysoké již od počátku. Současně bylo vyjádřením víry v reformní étos nového prezidenta, který se měl stát zárodkem zásadní politické změny a cestou k podpoře demokracie. Právě to, že Kabila opustil prezidentský úřad a nedokázal do čela země dosadit loutkového nástupce, je pokládáno za ospravedlnění tohoto postoje. Tato myšlenka je ale chybná hned ze dvou důvodů.³³

Zprvu, Kabila i nadále z pozadí kontroluje mocenské páky, tedy klíčová ministerstva a bezpečnostní a soudní aparát. Za této konstelace sice může nový prezident realizovat dílčí části svého reformního programu typu bezplatného školství, což je jistě pozitivní výsledek, ale nelze očekávat skutečnou politickou změnu. Reformní étos Tshisekediho navíc nemusí mít delšího trvání než jedno volební období. Reálným scénářem je, že ve volbách v roce 2023 bude do nejvyšší funkce opět kandidovat Kabila a bude mít v ruce veškeré páky, aby výsledek voleb opět zmanipuloval ve svůj prospěch. I přes částečnou personální obměnu nadále ovládají bezpečnostní složky a justici jemu loajální lidé. Stejně tak vykazuje vysokou míru loajality všech osmnáct stran jeho koalice. Kabila ale také úspěšně pokračuje v osvědčené taktice rozdělování opozice. Regionální volby v Kinshase ovládla opozice, i díky hlasům části opozičních zastupitelů však byl guvernérem zvolen jeho kandidát. Ani koalice LAMUKA již není takový monolit jako v době voleb. Lze hovořit o rozdělení opozice na radikální křídlo nadále odmítající legitimitu vlády (Fayulu), umírněné křídlo ochotné spolupracovat s vládou (Katumbi) a křídlo působící jako prostředník mezi všemi aktéry konžské politiky (Bemba).³⁴

Zadruhé, nová vláda bude postrádat legitimitu, bez níž nemůže přistoupit k rozsáhlým reformám. Přetrvání pragmatického souhlasu s „výsledkem“ voleb přitom závisí právě na úspěchu klíčových reforem v politické, ekonomické i sociální oblasti. Ty však doposud byly značně omezené. Investiční plán si zatím získal pozornost vytunelovanými prostředky spíše než rozvojovými projekty. Otázkou je také jeho další financování vzhledem ke stagnaci klíčového těžářského sektoru a nízké míře diverzifikace konžské ekonomiky. Avizovaný boj s korupcí zatím

³² Cristina Krippahl, „Realpolitik wins elections in the DR Congo“, Deutsche Welle, 21. ledna 2019, <https://www.dw.com/en/realpolitik-wins-elections-in-the-dr-congo/a-47168675>.

³³ Mo Ibrahim, Alan Doss, „Congo’s election: a defeat for democracy, a disaster for the people“, The Guardian, 9. února 2019, <https://www.theguardian.com/global-development/2019/feb/09/democratic-republic-of-the-congo-election-a-defeat-for-democracy-disaster-for-people-mo-ibrahim>.

³⁴ „DRC: Tshisekedi balancing act“, The Africa Report, č. 110 (leden až březen 2020), 202.

nepřináší žádné výsledky, naopak se objevují nové kauzy, v nichž figurují i lidé z prezidentského tábora. Předmětem kritiky je přebujelá vláda o šestašedesáti členech. Situace na východě Konga se nijak nelepší, podle odhadů zde operuje na sto třicet ozbrojených milicí.³⁵ Přes dva miliony lidí musely opustit své domovy a situace v oblasti Kivu zůstává jednou z nejhorších světových humanitárních krizí. V neposlední řadě se mocenský boj a napětí mezi oběma koalicemi začíná projevovat i střety mezi příznivci obou táborů v ulicích. Absence výsledků reforem však zvyšuje riziko, že konžský lid ztratí víru v možnost politické změny prostřednictvím voleb a zvolí jiné metody, jak změnit status quo spočívající v extrémní chudobě většiny obyvatel ostře kontrastující s nezměrným bohatstvím úzké elity. Nestabilita a násilnosti se tak z východního Konga mohou snadno rozšířit dále.

Konžské volby postavily mezinárodní společenství před dilema. Na jedné misce vah stály svobodné a spravedlivé volby jako jeden ze základních demokratických principů, na druhé potom riziko chaosu a násilí, které se mohlo rychle přelít přes hranice do dalších států. Memento nedávného válečného konfliktu v srdci Afriky je ještě příliš živé, a tak pragmaticky převážil zájem na stabilizaci Konga. To nutně neznamená, že by mezinárodní společenství vědomě rezignovalo na demokratické principy či úmyslně upřednostňovalo dosažení stability v Africe i za cenu popření demokratických principů. Znamená to však, že oba principy mohou v určitých případech být v rozporu a mezinárodní společenství svým přístupem implicitně napomáhá tomu, že se misky vah převáží na jednu, či na druhou stranu. A zcela jistě neplatí teze, že současná stabilita umožní rozvoj demokracie v budoucnu. V nadcházejících letech se naopak může ukázat, že krátkodobé stability bylo dosaženo za cenu popření principů demokratických voleb, aniž by však byly významnějším způsobem posíleny vyhlídky na dosažení dlouhodobé stability a na zlepšení principů vládnutí.

³⁵ Congo, Forgotten: The Numbers Behind Africa's Longest Humanitarian Crisis (New York: Center on International Cooperation at the New York University, 2019), 3.
<https://kivusecurity.nyc3.digitaloceanspaces.com/reports/28/KST%20biannual%20report%20August%2012%20%281%29.pdf>.

Asociace pro mezinárodní otázky (AMO)

AMO je nevládní nezisková organizace založená v roce 1997 za účelem výzkumu a vzdělávání v oblasti mezinárodních vztahů. Tento přední český zahraničně politický think-tank není spjat s žádnou politickou stranou ani ideologií. Svou činností podporuje aktivní přístup k zahraniční politice, poskytuje nestrannou analýzu mezinárodního dění a otevírá prostor k fundované diskusi.

+420 224 813 460

www.amo.cz

info@amo.cz

Žitná 608/27, 110 00 Praha 1

www.facebook.com/AMO.cz

www.twitter.com/amo_cz

www.linkedin.com/company/amocz

www.youtube.com/AMOCz

Vilém Řehák

Vilém Řehák je spolupracovníkem Výzkumného centra AMO se zaměřením na subsaharskou Afriku. Je absolventem afrikanistiky a politologie na FF UK a mezinárodních vztahů na FSV UK. Specializuje se na současný politický a ekonomický vývoj Afriky a její pozici v mezinárodních vztazích a globální ekonomice. Ve své dizertační práci se věnoval analýze percepce ekonomických vztahů Keni s EU, USA, Čínou a regionálními partnery v místním mediálním diskurzu.

vilem.rehak@amo.cz
